

Emin El Hüseyini ve Holokost: Bir Değerlendirme

Amin Al-Husseini and the Holocaust: An Evaluation

Mehmet YILMAZATA¹ - Hasan FİDAN²

Öz

Bu çalışma Kudüs Müftüsü Hacı Emin El Hüseyini'nin Nasyonal Sosyalist Almanya ile münasebetleri ve Holokost'taki rolünü tetkik etmek için kaleme alınmış bir değerlendirme çalışmasıdır. Çalışma Holokost olgusunu mevcut literatür çerçevesinde özetleyerek, El Hüseyini'ye karşı öne sürülen Holokost'a iltisak iddialarının ikincil kaynaklara göre değerlendirilmesine dayanmaktadır. Mesnet teşkil etmek üzere Alman Federal Arşivi (BA/Bundesarchiv), Almanya Dış İşleri Bakanlığı siyasi arşivi (PA/Politisches Archiv des Auswaertigen Amtes) orijinal belgeleri de kullanmaktadır. Çalışmanın temel iddiası, El Hüseyini'nin Filistin milli davasını savunma amacıyla Nasyonal Sosyalist rejim ile işbirliği içinde olduğu olgusunu kabul etmekle beraber, kendisinin Holokost'un gerçekleşmesinde herhangi bir rol ya da etkiye sahip olmadığıdır. Bulguların ışığında yapılacak bir değerlendirmeye göre, El Hüseyini'nin Holokost'ta aktif bir paydaş olduğu iddiası gerçek dışıdır. Bu tür iddialar 21. yüzyılda, Netanyahu iddiası örneği üzerinden anlaşılacağı üzere, güncel siyasi hedefler maksadıyla kullanılmaktadır, tarihsel gerçeklikle örtüşmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Netanyahu, Emin El Hüseyini, Holokost, Propaganda

Abstract

This study is an evaluative work written to examine the relations of the Grand Mufti of Jerusalem, Hajj Amin al-Husseini, with National Socialist Germany and his role in the Holocaust. The study summarizes the phenomenon of the Holocaust within the framework of existing literature and evaluates the allegations of Al-Husseini's involvement in the Holocaust based on secondary sources. To provide evidence, original documents from the German Federal Archives (BA/Bundesarchiv) and the German Foreign Ministry's Political Archive (PA/Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes) are also utilized. The central claim of the study is that while Al-Husseini's collaboration with the National Socialist regime is acknowledged in the context of defending the Palestinian national cause, he did not have any role or influence in the occurrence of the Holocaust. Based on the findings, the claim that Al-Husseini was an active participant in the Holocaust is false. Such claims, as seen in the example of Netanyahu's allegations in the 21st century, are used for current political purposes and do not align with historical facts.

Keywords: Netanyahu, Amin Al Husseini, Holocaust, Propaganda

¹ Dr., Eğitim Müşaviri (E), T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, mehmetyilmazata@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4115-5477>

² 2 Dr., Gençlik ve Spor Bakanlığı, hasanfidandr81@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0006-8113-8643>

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Review Article

Geliş Tarihi/Received Date: 10.06.2024 – Kabul Tarihi/Accepted Date: 28.09.2024

Atıf İçin/For Cite: YILMAZATA M., FİDAN H., "Emin El Hüseyini ve Holokost: Bir Değerlendirme",

Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2024;23(92):1730-1744

<https://doi.org/10.17755/esosder.1497887>

License: [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

1. GİRİŞ

İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu 2015 tarihli 37. Dünya Siyonist Kongresinde 2. Dünya Savaşı esnasında Nazi Almanyası tarafından gerçekleştirilen Yahudi Holokost'unun (Soykırım) ortaya çıkmasının düşünsel nedeni olarak Filistin ve Arap milli hareketinin lideri Kudüs Başmüftüsü Hacı Emin El-Hüseyini'yi göstermiştir.³ Hem İsrail muhalefeti hem de Holokost'u araştıran birçok bilim insanı bu iddiayı tepkiyle karşılamıştır (Litvak, 2016: 459-464). Netanyahu'nun iddiası Nazi Almanyası'nın Holokost'taki tarihsel sorumluluğunu hafifletmesi sebebi ile önemli tepkilere neden olmuştur. Yine Litvak'ın belirttiği gibi, bu iddia sonrası Almanya Başbakanı Angela Merkel açıklama yapma ihtiyacı hissetmiş ve "Holokost'taki tarihsel sorumluluğumuzun farkındayız", demiştir.⁴ Çünkü Almanya, Holokost'taki tarihsel sorumluluğunu İsrail ile karşılıklı ilişkilerinde devlet politikası olarak kabul etmiştir. Her ne kadar karşılıklı ilişkileri sorumluluklardan uzak olmamış ise de Başbakan Merkel, bu ifade ile Netanyahu'nun güncel siyasi söylemlerine karşı rahatsızlığını ifade etmiştir (Hagemann, 2019: 411-428).

Bu çalışma ile, İsrail Başbakanı Netanyahu tarafından 2015 yılında Dünya Siyonist Kongresi'nde ileri sürülen, tarihte benzeri olmayan ve Nazi yönetimi tarafından işlendiği kabul edilen, Yahudilere karşı işlenen Holokost'un fiziki olarak meydana gelmesinde, Filistin milli hareketi lideri Hacı Emin El Hüseyini'nin sorumlu olduğu iddiası değerlendirilecektir. Bu bağlamda, Netanyahu'nun iddialarının tarihsel verilerin çarpıtılarak, güncel politik siyasette kullanılması gibi bir amaç taşıyıp taşımadığı değerlendirilecektir. Okuyucuya "Holokost" olgusunun tarihsel arka planını aydınlatmak amacıyla tarihi gelişimi ve El Hüseyini'nin kısmi biyografik bilgileri de çalışmada ele alınmıştır. Belirtilmelidir ki Holokost olgusu, önde gelen tarih otoritelerince "benzeri olmayan" bir olgu olarak kabul edilmektedir (Katz, 2019: 49-68). Her ne kadar çeşitli milletlere mensup Yahudilerin yanında başka unsurlar da Nazi imha politikasına maruz kalmış ise de, Holokost dünya tarihinde apayrı bir yere sahiptir. Boyut ve hedef olarak Holokost, tarihte münhasır (historical singularity of the Holocaust) bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan mütevellit, Holokost olgusunu siyasallaştırılma girişimleri genellikle kabul görmemiştir. Bu tür siyasallaştırılma olguları incelendiğinde, Holokost'un tarihi bir olgu olmaktan ziyade siyasi çıkarları haklı göstermek için araçsallaştırıldığı dikkat çekmektedir (Hadar, Miesch, & Elad 2021:94-111). Bu suretle, Nazi Almanyası'nın Yahudilere karşı dışlama ve imha uygulamaları ile Kudüs Başmüftüsü El-Hüseyini'nin bu bağlamda etken ya da edilgen bir role sahip olup olmadığı konusu açıklanacaktır.

Genel olarak, mevcut kaynaklarda El Hüseyini, kendi siyasi hedeflerine sahip, ancak Alman hükümeti tarafından Orta Doğu politikası çerçevesinde kullanılmaya müsait bir yan aktör olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca, çalışmada kendisinin böyle bir pozisyonda iken, Holokost ile ilgili ne kadar belirleyici aktör olup olamayacağı ortaya konmaktadır. Yöntem olarak mevcut ikincil kaynakların taranması ve onların eleştirel bir gözle mukayesesi tercih edilmiştir. Ayrıca birinci kaynaklara (arşiv belgelerine) başvurulmuştur.

³ ("He flew to Berlin. Hitler didn't want to exterminate the Jews at the time, he wanted to expel the Jews. And Haj Amin al-Husseini went to Hitler and said, "If you expel them, they'll all come here." "So what should I do with them?" he asked. He said, "Burn them." And he was sought in, during the Nuremberg trials for prosecution.") (PM Netanyahu's Speech at the 37th Zionist Congress

<https://www.gov.il/en/departments/news/speechcongress201015>). DOA: 04.12.2023

⁴ (<https://www.theguardian.com/world/2015/oct/21/germany-refuses-accept-binjamin-netanyahu-claim-adolf-hitler-holocaust>) DOA:04.12.2023

2. FİLİSTİN MESELESİ ve KUDÜS BAŞ MÜFTÜSÜ EMİN EL HÜSEYİNİ

Netanyahu'nun 2015 yılında Dünya Siyonist Kongre'de ortaya attığı iddiasına göre: Hitler'in Kudüs Başmüftüsü Hacı Emin El Hüseyini ile buluşmadan evvel Yahudi halkını fiziki olarak topyekûn imha etme planı olmamıştır. Buna göre Hitler, Yahudileri Alman yaşam alanının dışına göndermeyi planlamıştır. Yine bu iddialar çerçevesinde Nazileri "salt sürgün" fikrinden vazgeçiren ve bütün Yahudiliği tarihte görülmemiş bir biçimde yok etme planının gerçekleşmesine neden olan Kudüs eski Başmüftüsü El Hüseyini'dir (<https://www.gov.il>). Bu görüşü incelemek amacıyla ilk başta El Hüseyini'nin kişiliği ve yetiştirildiği tarihi ortama göz atmakta fayda vardır.

Bilindiği üzere İngiltere, 1. Dünya Savaşı'nın ortasında meşhur Balfour Deklerasyonu'nu yayınlayıp, henüz Türk kontrolü altında bulunan topraklarda bir "Yahudi yurdunun" (Jewish homeland) teşkiline sıcak bakacağını ilan etmiştir. Yıldırım Orduları grubunun Ekim 1918 yılında cephe hattını nizami olarak geri çekmesiyle Kudüs ve komşu vilayetleri İngiliz işgal hâkimiyetine geçmiştir. "Filistin manda bölgesi" olarak anılan ve Cemiyeti Akvam tarafından Büyük Britanya Krallığı'na idareten bırakılan topraklarda bir idari düzen teşkil edilmiştir. Bu süreçten sonra yerleşik Müslüman ve Hıristiyan Arap unsurlardan başka göç vasıtasıyla gittikçe artan bir Yahudi nüfusu oluşmaya başlamıştır (Bunton, 2007: 199).

İddiaların merkezinde yer alan Hacı Emin El Hüseyini, Filistin bölgesinin ileri gelen ailelerinden birine mensup olup 1895 yılında dünyaya gelmiştir. Babası Kudüs Başmüftüsü olan El-Hüseyini, vatani görevini 1. Dünya Savaşı esnasında Türk ordusunda yedek subay olarak İzmir'de geri hizmetlerde yerine getirmiştir. Aile kökeni Kudüs'ün dışında bulunmuş ise de şehir eşrafi arasında yer almıştır. 1920'li yıllarda Arap milliyetçiliği, Siyonist hareket ve İngiliz mandater hükümetinin üçlü kısılcığında siyasi faaliyetlerine bölgedeki halkın temsilcisi olarak başlayan genç El Hüseyini, ailesinin sahip olduğu konumundan ötürü yerel halk arasında tanınmaya başlamıştır. Esasında din adamlığı eğitimine yoğunlaşmamış olan El Hüseyini, İngiliz mandater yönetiminin özellikle toprak ve din/medeni hukuk alanında Türk idari kurumlarını muhafaza etmelerinden dolayı Kudüs Başmüftüsü olarak seçilmiştir. İngilizler, köklü bir aile mensup olması sebebiyle siyasi idareye dahil ettikleri El Hüseyini'den kendileri için istikrarlı bir yönetim beklerken, El Hüseyini gittikçe artan ve Filistin topraklarında demografik değişikliklere yol açan Yahudi göçüne karşı tavır almaya başlamıştır. Filistinli Araplar ve Yahudi göçmenler arasında artan, itilaflar, İngiliz yönetimini iki taraf arasında bırakmıştır (DellaPergola, 2003: 3-68). Filistin topraklarını kolonize etmeyi amaçlayan Siyonist hareketle Filistinli Araplar arasında gerilim ve çatışmalar meydana gelmiştir. Mandater devletler olan İngiltere ve Fransa, genel olarak bölgesel isyanlar ile karşı karşıya kalmıştır; Tibawi tarafından belirtildiği gibi, Mustafa Kemal Paşa tarafından Fransızlara karşı sürdürülen başarılı hareket ise 1920 yılında mandater devletleri zor durumda bırakıp, Arap isyanlarına mesnet teşkil etmiştir (Tibawi, 1978: 403). Bu suretle Türkiye, Irak ve Suriye'de çatışma süreci devam ederken, Filistin'deki Siyonist hareket siyasi kontrolü İngilizler vasıtasıyla kendi lehine çevirmeye gayret etmiş, Yahudi göçü teşvik etmeye çalışan Siyonist baskısına karşı 1920 yılında Kudüs'te Yahudi ve Araplar arasında çatışmalar çıkmıştır (Tibawi, 1978: 417). Arap milliyetçisi hareketler Siyonist hareketin Filistin toprakları üzerinde yoğunlaşması ve toprak edinmesiyle bölgeye ilgisini arttırmıştır. Mutabakat sağlamaya gayret eden İngiliz manda yönetimi ise Türk idaresinden kalma bazı idari yapıları muhafaza etmek suretiyle Arap nüfusunu yanına çekmeye çalışmıştır. İngiltere geleneksel sömürge politikası çerçevesinde yerli elitlerle iş birliği yaparak yerel elitleri sisteme entegre etmeye çalışmıştır. Eklenmelidir ki, El Hüseyini ailesine karşın bilhassa dini eğitim ve geleneksel nüfuz olarak daha etkin yerel elit aileler mevcut olmuştur. Bu çerçevede, El Hüseyini, İngiliz mandater yönetimi tarafından "büyük müftü" (el-müfti el-ekber) sıfatıyla Kudüs müftüsü olarak atanmıştır. Bu atama ile

birlikte El Hüseyini hem Filistin hem de Mısır, Irak ve diğer coğrafyalarda yaşayan Arap toplumu üzerinde etki kurmaya başlamıştır. İngilizler ise El Hüseyini'nin kısa sürede İngiliz yönetimine ve Filistin'e yapılan Yahudi göçüne muhalefetin liderliğini üstleneceğini düşünmemişlerdir (Motadel, 2014: 86).

1933'te Nazilerin Yahudi karşıtı bir ideoloji ile Almanya'da iktidara gelmesi ve İtalya ile birlikte Akdeniz'de aktif bir politika benimsemesi, Arap milliyetçi hareketinin İngiltere ve Siyonist harekete karşı Almanya ve İtalya'nın desteğini alma konusunda itici bir unsur olmuştur (Schmidt, 2002: 189). El Hüseyini bu faaliyet ve bağlantılarla Filistin'i işgali altında bulunduran İngiltere'nin ve dolayısıyla Siyonizmin bölgesel hedeflerini önlemeyi amaçlamıştır. İngiltere ve Siyonistlerle çatışma içerisinde birçok faaliyet gerçekleştiren El Hüseyini, 1936 ayaklanmasından sonra aranmaya başlanan bir suçlu durumuna düşünce 1937 sonbaharında Lübnan'a geçmek zorunda kalmıştır. Sonrasında Irak'a ve Irak'ta Alman yanlısı darbenin başarısız olması nedeniyle Tahran'a gitmiştir. 1941 sonbaharında Müttefik devletler İran'a saldırınca, Türkiye üzerinden İtalya'ya geçmiş ve nihayetinde 6 Kasım 1941'de bir Alman uçağı ile Berlin'e gitmiştir (Motadel, 2014: 86).

Alman yetkililer ise, 2. Dünya Savaşı'nın tüm şiddetiyle sürdüğü bir dönemde jeostratejik hedefler doğrultusunda Araplarla işbirliğini uygun görmüş ve kendilerince bir 'İslam' politikasını uygulamaya koymuşlardır. Bu maksatla Almanya, Arap milli liderleri Şekib Arslan ve El Hüseyini gibi nüfuzlu şahsiyetlerle işbirliği içinde olarak Mısır'dan Hindistan'a kadar uzanan coğrafyada İngiltere, Fransa ve Sovyet Rusya'nın nüfuz alanlarını oluşturan ülkelerde karışıklıklar çıkarma stratejisi benimsemiştir. Belirtilmelidir ki, Almanya benzer bir yaklaşımı Birinci Dünya savaşı esnasında da yürütmeye çalışmış ve bu konuda tecrübe sahibi bürokrat ve akademisyenlerden istifade etmiştir (Schwanitz, 2004: 28-59). İşgalcilere karşı güç dengesi oluşturmak için ortak arayan Arap milli hareketleri de, ortak düşman olarak gördükleri ülkelere karşı Almanlarla işbirliği yapmayı tercih etmişlerdir (Motadel, 2014: 32).

2. Dünya Savaşı öncesi Avrupa'daki güç rekabeti, Ortadoğu'nun farklı bölgelerindeki kargaşa ve çekişmelerde kendini göstermiştir. Örneğin, Nazi Almanyası İngiltere ve Fransa'nın bölgedeki gücünü zayıflatabilmek için Irak'ta Raşit El-Ceylani isyanını teşvik etmiş ve İngiliz yanlısı yönetime karşı başarısız bir askeri darbe teşebbüsüne kalkışmıştır (Nicosia, 2015: 163). El Hüseyini gibi Arap milliyetçileri de bu tarihsel konjonktürde Almanya'nın desteğini sağlayabilmek için Nazilerin bölgesel söylemine yakınlaşmış ve desteğini almayı amaçlamıştır.

3. NAZİ YÖNETİMİ ve HOLOKOST

Nazi ideolojisi "faşist" olarak adlandırılan ideolojilerin içerisinde kendine has bir konuma sahip olmuştur. Arap dünyasını da etkileyen ve Nazi siyaset felsefesine derin etki yapan İtalyan faşizmi, Eski Roma tarihini yorumlayarak, güçlü devlet, otoriter lider, korporatist iktisat modeli çerçevesinde organize edilmiştir (Mussolini, 1940: 102). Nasyonal Sosyalist ideoloji ise "ırk" ile "bilimsel-modern antisemitizm/Yahudi karşıtlığı" unsurlarını en önemli umde olarak benimsemiştir. Bizzat Adolf Hitler ve Alfred Rosenberg gibi ideologlar tarafından geliştirilen Nasyonal Sosyalist ideoloji, kitlelere kolektif bir şuur atfedip, halkın karakterini Sosyal Darwinist ırk hatları çerçevesinde izah etmeyi çalışmıştır. Komünizmi/Marksizmi bir "Yahudi ideolojisi" olarak değerlendiren Hitler, bu suretle en büyük hasımlarını tek bir unsur olarak göstermeye çalışmıştır (Becker ve Bongartz, 2011: 82) Hitler ayrıca kimi Alman milliyetçi çevreler tarafından savunulan, Alman halkına toprak kazandırma mutlak ihtiyacını siyasetinin merkezine koymuştur. Hitler jeopolitik hedeflerini ziyadesiyle Doğu Avrupa, Avrasya coğrafyasına göre planlamıştır (Petersen, 2011: 24). Bundan dolayı Ortadoğu ve Arap dünyası Nasyonal Sosyalist ideoloji için ehemmiyet taşımadığı gibi, 2. Dünya Savaşı'nın

çıkmasından sonra stratejik açıdan “periferi” konumunda bulunmuştur. Bölgeye yönelik bütün propaganda faaliyetleri de bu bağlamda değerlendirilmelidir.

İrk kavramını ilk başta Fransız düşünürü Gobineau ve İngiliz düşünürü Chamberlain doğrultusunda “Yüce Ari/Aryen Irkı” olarak tanımlayan Nasyonal Sosyalizm, genel olarak beyaz ırkının üstünlüğü çerçevesinde hareket etmiştir (Young, 1968: 306). Sonra ise kimlerin beyaz olarak değerlendirip değerlendirilmeyeceği konusunu siyasi çıkarları doğrultusunda daha geniş bir bakış açısı doğrultusunda değerlendirilmiştir. Örneğin Hintliler, Farsiler, Türkler ve (Arap dünyası ile münasebetleri açısından ehemmiyet taşıyacaktı) Araplar da beyaz veya eşdeğer ırkların potasına dahil edilmiştir (B Arch R 43 2, 1936). Ancak Yahudiler, zamanla Naziler tarafından ağır ideolojik saldırı ve yaptırımlara maruz kalmışlardır. Hitler’in iktidara gelişinden sonra ilk başta Yahudi dükkânlarına karşı boykot olarak başlatılan kampanya, Nisan 1933 yılında memur olma şartı Alman ırkına mensup olma şartına bağlanmasıyla farklı bir aşamaya geçmiştir. Bu suretle muharip ve/veya gaziler hariç Yahudilerin memuriyet ve avukat olma hakkı ellerinden alınmıştır. 1935 yılında ise Alman ırkına mensup olanların Yahudilerle evlenme yasağı yürürlüğe girmiştir (Wrobel, 1983: 349-374). Gittikçe çeşitli mesleklerden men edilen Yahudilerin özel mal ve mülkiyetlerine (iş yerleri, gayri menkulleri, mevduat hesapları vs.) de baskıyla el konulmaya başlanmıştır. 1938 yılında meydana gelen Yahudi karşıtı yağma olayları (Reichskristallnacht) Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi / NSDAP tarafından organize edilmiş ve Yahudilere ait sermaye kanun zoruyla veya dolaylı olarak el değiştirmesi hız kazanmıştır (Nietzel, 2009: 561-613). Bu bağlamda Yahudileri Alman vatandaşlığından çıkartılma süreçlerinin sayısı da artmıştır. Özetle “Yahudi” olarak tasnif edilen vatandaş, hukuki olarak vatandaşlık haklarından mahrum bırakılmıştır. Her ne kadar bu dışlama hareketi henüz fiziki imha karakteri taşımamış ise de “vatandaş/soydaş” kavramının dışında bırakılan Yahudilere karşı sistematik ve organize kıyım politikasına zemin hazırlanmıştır (Jasch, 2010: 217-271). Bu suretle Yahudi kökenli vatandaşların ekonomik ve sosyal hakları kısıtlanmış ve söz konusu topluluğun bir kısmında yurt dışına göç eğilimi hız kazanmıştır. Belirtilmelidir ki, Siyonist ideoloji Alman Yahudilerin çoğunluğu tarafından benimsenmemiştir ve kimlik olarak Alman hissiyatı daha baskındır. Ancak yaptırımlar özellikle genç Alman Yahudi kökenli vatandaşlar arasında Siyonist ideolojiyi –bu nedenlerden ötürü- daha cazip hale getirmiştir (Nicosia ve Hanta, 2012: 197). Almanya’daki Yahudi gençler için Filistin toprakları bir alternatif haline gelmiştir. Zannedilenin aksine Filistin’den ziyade Kuzey ve Güney Amerika veya İngiltere potansiyel göçmenlerin öncelikli hedefleri arasında yer almıştır. Bu yüzen göç eğilimi ancak kısmen mevcut olmuş, fiilen yurt dışına göç edebilme imkânı genellikle maddi veya garantörlük şartına bağlı olan vize tahsisine tabii olduğundan topyekun göç etme eğilimi söz konusu değildir (Böhm, 1994: 81-88).

Bir tarafta Holokost sonrası Alman-Yahudi ilişkilerine hassasiyet atfeden ve diğer tarafta Filistinlilerin haklarına sempatiyle yaklaşan Alman Şarkiyat profesörü Schölch, Nasyonal Sosyalist-Siyonizm ve Nasyonal Sosyalist-Arap dünyası ilişkilerinin garip ikilemesine dikkat çekmiştir (Yazarsız, 1986: 399-399). Schölch’e göre Nazi rejimi bir tarafta Yahudi nüfusunu Almanya dışına itmek için Filistin’e göç sürecini destekleyip bazı Siyonist gruplarla temasını muhafaza ederken, diğer tarafta Filistin’deki Yahudi göç karşıtı Arap gruplara destek vermiştir (Schölch, 1982: 646-674). Bu bariz çelişki Nazi Almanyası’nın El Hüseyini ile çıkar bazlı ilişkisini izah etmek için ehemmiyet taşımaktadır. Yine Schölch’e göre hem Siyonist hem de Arap/Filistinli gruplar bu suretle savaş sonrasında birbirlerini “Nazizm ile işbirliği” polemiği ile suçlamışlardır. 1933-1939 yılları arasında 50000 civarında Alman Yahudisi Filistin topraklarına göç ederken, bu dönemde Filistin topraklarının idaresini elinde tutan İngiltere’nin göç sınırlandırılmaları da dikkate alınmalıdır.

İkinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesiyle, Nazilerin Yahudilere karşı yaptırım siyaseti radikallik kazanmıştır. Alman işgal politikası sayesinde Alman topraklarından başka Avrupa

kıtası ve Akdeniz havzasında bulunan bütün Yahudi nüfusu Nazi politikasının merceğine girmiştir (Brakel, 208: 94). Ayrıca başlangıçta göç ettirme politikası yerine Doğu Avrupa'daki Yahudileri sürgüne tabi tutma, çalışma kamplarına gönderme veyahut, kimi zamanlarda işgal edilen topraklarda yaşayan yerli halkın desteğiyle, doğrudan infaz etme yöntemine başvurulmuştur (Himka, 2011: 209-243). Yahudilerden başka gruplarına karşı da Almanlar ve yerel işbirlikçilerle tatbik edilen imha politikası "Holokost" veya "Şoa" boyutlarına ulaşmamıştır. Örneğin birçok Katolik Polonya vatandaşı toplama kamplarında hayatlarını kaybetmiştir fakat yalnızca Yahudi topluluğunun topyekun kıyımı amaçlanmıştır. İlk başta Nazi iktidarının talimatıyla yerel birimlerince takip edilen bu politika daha sonra daha sistematik bir hal almıştır (Browning, 2003: 57). Holokost olgusunu dünya tarihi açısından özel kılan husus, tepeden inme sistematik imha etme politikasından başka, bu yöntemin icrası olmuştur. Yahudileri tamamen yok etmek amacıyla, lojistik, ikmal, verimli sanayi üretim yöntemlerinin muntazam ve bilimsel bir şekilde kullanılması, tarihte eşi olmayan bir sistematik devlet politikasıdır (Gilbert, 2014: 403). Büyük bir gizlilikle uygulanan, planlama aşamasında Yahudilerin bilimsel ve efektif metotlarla sistematik olarak tespiti, tevkifi, kullanımı ve imhası sürekli olarak geliştirilmiştir. Alman ordusunun 1939'da tamamlanan Polonya seferine müteakip Yahudilerin belli başlı mahallelerde (gettolar) ikameti mecbur kılınmıştır (Browning, 2003: 174). 1941 yılında başlatılan Rusya seferi esnasında bu politika daha da ilerlemiştir. Nazilerin Yahudi sorununun çözülmesinin gereksinimi anlayışı ve Yahudi unsurunun yok edilmesi Alman Propaganda Bakanı Goebbels tarafından beyan edilmiştir. Bütün Yahudileri sürgün etme ve kademeli olarak imha etme politikasının 1941/42 yılları esnasında çeşitli aşamalarda başlatıldığı tahmin edilmektedir (Aly, 1995: 362). Her ne kadar Adolf Hitler imzalı yazılı "imha emri" henüz tespit edilmemiş ise de, 20 Ocak 1942 tarihinde Berlin'in kenarında bulunan Wannsee gölünün kenarında yapılan bir çalışma toplantısı Holokost için delil olmuştur (Browning, 2003: 587). Milner'in de teyit ettiği gibi, Holokost bütün yoğunluğuyla konferanstan evvel bile başlamış ancak bu konferans ile daha sistematik hale gelmiştir (Milner, 2016: 7-33). Alman ordusundan ayrı Nazilerce kurulan ve iç güvenlikten de sorumlu SS teşkilatı ve ilgili devlet kurumlarına mensup 15 üst düzey bürokrat tarafından yapılan gizli bir toplantıda Holokost'un sistematik icrası ve kurumlar arası işbirliği net bir şekilde ele alınmıştır. Bu toplantı, Holokost'un Alman devlet mercilerince herhangi bir dış etken olmaksızın gizli, tepeden, sistematik ve hedefe yönelik planladığının ispatı olarak değerlendirilmektedir. Avrupa'daki Yahudi nüfusunun (55 bin Türk Yahudisi dahil) sürgüne ve imha kamplarına gönderilmesinin bütün lojistik detayları ve devlet kurumlarına düşen sorumluluk alanları kusursuz bir şekilde bu toplantıda belirlenmiştir. Konferans protokolü Holokost'un sistematigi açısından ehemmiyet taşımaktadır (Browning, 2003: 590). Ayrıca Yahudilere karşı yapılan yaptırımların boyutu (1945 yılına kadar milyonlarca Yahudi sürgüne gönderilmiş ve öldürülmüştü) her ne kadar gizli tutulmaya çalışılmış ise de başta Hitler olmak üzere bu tür bir plandan bihaber olmaları düşünülemezdi. Konferanstan evvel toplama kampları kurulmuş ve Yahudilerin gettolara ve kamplara gönderilme işlemleri bir yana, kampların dışında ilk toplu infazlar SS başkumandanı Himmler'in emri altında faaliyete başlayan hareket birliklerince (Einsatzgruppen) infaz mangaları vasıtasıyla yapılmıştır (Botwinick, 2016: 169). Almanya'da bulunan toplama kamplarında olduğu gibi işgal edilen (veya müttefik ülkelerde, örneğin Hırvatistan'daki) topraklarda imha ve çalışma programları mevcuttur. Kamplar sadece Yahudiler için değil, muhalif veya ağır suçlu Almanlara, işgal bölgelerde siyasi aktivitelere karışan veya isyana kalkışan kişilere ve diğer gruplara da kurulmuştur. Ancak, diğer gruplara nazaran ki Polonyalı, Sovyet, Roman/Çingene ve diğer esir grupların da Yahudi kamplarından sağ çıkması ancak istisnai bir durumdur (Lasok, 1962: 355-374).

Holokost'un Nazi devlet mercilerince planladığını gösteren mühim diğer bir belge, SS başkomutanı Heinrich Himmler tarafından Posen kentinde Ekim 1943 yılında yüksek SS komuta kademesine hitaben yapılan iki gizli konuşma protokolü olmuştur. Söz konusu

konuşmalarda Himmler Yahudilerin “itlafi ve imhasını” açıkça dile getirerek, bu mevzunun “zor ama elzem” bir mesele olduğunu, toplu imhanın kesinlikle gizli tutulması gerektiğini ifade etmiştir (Browning, 2003: 560). Alman ordularının cephelerdeki geri çekilme hareketleri sonrası, Himmler Yahudi imhasını hızlandırmıştır. Konuşmanın protokolü, Holokost’un planlama ve icra aşaması açısından ispat karakteri taşıyan bir belgedir.

Holokost esnasında ekseriyeti Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği’nde ikamet eden altı milyon civarı Yahudinin katledildiği tahmin edilmektedir. Holokost’un hukuki boyutu ve ispatı 1946 Nürnberg Uluslararası Askeri Savaş Suçluları Mahkemesi, 1950 ve 1960’lı yıllardan başlayarak bugüne kadar devam eden savaş suçluları davaları (en önemlileri 1960’lı yıllardaki Auschwitz davaları olmuştur), 1961 yılındaki Kudüs’teki “Eichmann Davası” gibi adli süreçlerin sayesinde gerçekleşmiştir (Lasok, 1962: 355-374).

Holokost’un en önemli karakteristikleri şunlar olmuştur:

1. Yahudilerin imhası, Nazi Alman devlet bürokrasisi tarafından ideolojik olarak 1933 yılında beri temelleri atılan bir politikadır.

2. Holokost, toplu sürgün imkanı savaş sebebiyle mümkün olmayınca 1939/40 yılından itibaren toplu infazlarla başlamış.

3. Holokost, tamamen Nazi üst düzey mercilerince çeşitli safhalarda sistematik olarak, endüstriyel bir kıyım programı olarak planlanmış ve boyutu mümkün mertebede gizli tutulmuştur.

4. Holokost veya Naziler’in diliyle “Yahudi sorunun nihai çözümü” sosyal-Darvinist ırkçı bir karakter taşımakla beraber, tutsakları çalıştırmak ve mallarına el koymak suretiyle modern ekonomik bir karakter taşımaktadır. Örneğin, gaz odalarına gönderilmiş insanlardan kesilen ve ağırlığı sekiz ton tutan kıl ile saç, askerlere elbise dokumak için kullanılmıştır (Duralı, 1999: 159).

5. Almanya’nın müttefikleri ve işgal edilen bölgelerin yöneticileri Holokost’a kısmen destek vermiş, kısmen de karşı çıkmışlardır.

4. NAZİ ALMANYA’SININ PROPAGANDA POLİTİKASI VE HACI EMİN EL HÜSEYİNİ’NİN ALMANYA’DAKİ FAALİYETLERİ

Alman hükümeti, El-Hüseyini’yi 1941’de Almanya’ya getirerek ideolojik ve jeopolitik amaçlar doğrultusunda kendisinden faydalanmayı amaçlamıştır. Almanya, El Hüseyini’yi Arap dünyasında tanınmış bir siyasi şahsiyet olarak tanıtım ve propaganda ağına dâhil etmiş, yine de genel stratejisi çerçevesinde olağanın dışında kendisine kritik görevler atfetmemiştir. Eklenmelidir ki, Naziler yalnızca Arap milli hareketi örneği üzerinde bu politikaları uygulamamıştır. Aynı zamanda Almanya, Hindistan ve Doğu Avrupa’daki milliyetçi hareketleri destekleyerek, savaş ve çatışma halinde oldukları Sovyet Rusya, İngiltere gibi ülkeleri bu vesile ile zor durumda bırakmayı amaçlamışlardır.

El Hüseyini, Filistin’i terk ettikten sonra İran ve İtalya üzerinden geçerek, 6 Kasım 1941 tarihinde Berlin’e varmıştır. Başkent Berlin’de bir villada devlet konuğu olarak ağırlanan El Hüseyini’nin Nazi ve Faşist İtalyan yanlısı polemikleri, açıkça Siyonizm karşıtı olarak adlandırabilecek söylemleri belgelenmiştir. El Hüseyini’ye karşı atfedilen “Holokost iştirakçısı” ve hatta “Holokost fikir babası” gibi polemikler mevzuya farklı ve politik bir boyutu kazandırmaktadır.

El Hüseyini’nin ilk ve belki tek büyük diplomatik başarısı, 28 Kasım 1941 tarihinde Hitler tarafından “Reichskanzlei” binasındaki kabulü olmuştur. Kabule Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop, eski Ankara Büyükelçisi Grobba ve çevirmenler iştirak etmişlerdir

(Mallmann/Cüppers, 2013: 8) Kabulün içeriği nispeten sınırlı olup, diplomatik nezaket ve ortak düşmanların belirlenmesinden ibaret kalmıştır: İngilizler, Yahudiler ve Bolşevistler ismen sayılmıştır. (DeLuca, 1979: 125-138). Hitler'in kabulü dolayısıyla büyük beklenti içerisine giren El Hüseyini, Hitler tarafından Arap ve özellikle Filistin bağımsızlığı için yazılı garanti beklemiştir. Fakat bu konuda hüsrana uğramış ve kendi konumuna dair de hatırı sayılır bir söz alamamıştır. Hitler bu konulara dair açık bir beyanat vermektan kaçınmıştır. Bu görüşmeden sonra El Hüseyini, bir daha doğrudan Hitler tarafından kabul edilmemiş, 1943 yılında ise El Hüseyini'nin Hitler'le görüşme talebi reddedilmiştir (Motadel, 2014: 87-88). En somut propaganda başarısı, Almanya'da okuyan Arap üniversite öğrencilerden, müttefik ordulara mensup Arap asıllı savaş esirlerinden veyahut İtalyan-Alman kontrolü altında bulunan Tunus ve Libya'dan gönüllü olarak müteşekkil edilen "Arap Eğitim Birliği/Eğitim Alayı" (Deutsch-Arabische Lehrabteilung, sonra "Legion Freies Arabien" olarak bilinmekteydi) isimli askeri birimin teşkili olmuştur. Söz konusu birlik, Tunus rical hareketi esnasında sıcak çatışmaya girmiş ise de operasyonel olarak Yunanistan'da konuşlandırılmış, mevcudu ise tabur seviyesine ulaşamamıştır ve garnizon yerleri sıklıkla değiştirilmiştir (Kehoe & Greenhalgh, 2017: 520-543). Buna rağmen söz konusu birlik, El-Hüseyini'nin umduğu kadar propaganda ve cazibe açısından çok fazla asker çekmemiştir. Aynı zamanda sürekli rakibi Iraklı El Ceylani ile sürtüşen El Hüseyini, birliği taktik açıdan konuşlandırılma konusunda söz sahibi olmamış, birliğin varlığı siyasi açıdan istenilen neticeyi de yaratmamıştır (Nicosia, 2015: 235). Bunlara ek olarak Boşnak birlikleri içinde dahi Antisemitizm büyük çapta taraftar bulamamış ve Hüseyini'nin Almanca "İslam ve Yahudilik" (Islam und Judentum) yazıları güçlü bir tesir yaratmamıştır (Havel, 2014: 221-243).

El-Hüseyini'nin etkisini azaltan başka bir etki ise, "milli Arap hareketi" liderliği konusunda eski Irak başbakanı El- Ceylani ile rekabeti olmuştur. Bu durum aslında Almanya'ya yaramış ve her her iki siyasetçinin Berlin tarafından daha da yakın kontrolüne yol açmıştır (Nicosia, 2015: 210). Carpi'ye göre El Hüseyini marjinal konumda kalmıştır (Carpi, 2008: 101-131). El Hüseyini, yine Nazi propagandası tarafından sürekli "İslam ve Arap dünyasının önderi" olarak lanse edilmiş, çeşitli kuruluş ve teşekküllerde, örneğin Berlin'de bulunan Merkez İslam Enstitüsü (Islamisches Zentralinstitut) nezdinde faaliyette bulunup propaganda konuşmaları yapmıştır. Bu faaliyetlerine sürekli devam eden El Hüseyini, yine kendi inisiyatifinden ziyade Almanların kendisine biçtiği rol çerçevesinde hareket etmiştir. Töpfer ve Bergmann bu noktada, El Hüseyini'ye operasyonel bir görev değil, yalnızca propaganda görevi biçildiğini ortaya koymuşlardır (Bergmann & Töpfer, 2019: 105).

El Hüseyini özellikle Berlin Radyosu ve Alman radyoları vasıtasıyla yayınlanan Arapça radyo yayınları sayesinde Arap dünyasına ulaşmaya çalışmıştır. El Hüseyini'yi doğrudan yönlendiren ve mevcut radyo propaganda sistemine dahil eden Alman yetkililer bu konuda ustaca tasarlanan bir propaganda makinesine sahiptiler. Her ne kadar El Hüseyini fikirlerini radyo vasıtasıyla yaymış ise de kendisini yönlendiren ve Berlin'in menfaatlerine göre kullanan Alman tarafı olmuştur. Hitler rejimi, radyonun propaganda değerini baştan anlamış, radyoyu dış propaganda için etkin olarak kullanmıştır (Michels, 1992: 117). El Hüseyini'nin propaganda yayınları koordine eden, Dışişleri Bakanlığı bünyesinde bulunan "Kültür Politikası Dairesini" olmuştur (Logerich, 1987: 48). Alman radyo yayınları, örneğin Türkçe, Arapça, Farsça, Kuzey Afrika Arap şivesinde ve Hintçe haber servislerinde yer almıştır ve çeşitli dillerdeki programlar koordine edilmiştir (PA AA 805 R,1940:15.06.1940). El Hüseyini'nin gelmesinden bir-iki yıl evvel kurulan bir propaganda sistemi sayesinde El Hüseyini, Arap dünyasına yönelik propaganda sistemine rahatça kendisini dahil edebilmiştir. Alman Propaganda Bakanlık nezdinde kurulan Radio Union şirketi, Arap dünyasına yönelik radyo propagandasının teknik desteğini hazırlamıştır (B Arch R 55/ 20016, fol. 1, Rfk/A 3060/6.1.43/867). Radyo propagandası yalnızca doğrudan siyasi konuları değil, aynı zamanda kültürel temaları da

kapsamaktaydı (PA AA Ankara 805 R Geheim Bd. 1 1939-1940, Rundfunkpropaganda,13.06.1940, A 2597/40-, Nr. Kult.R 1808/4005.06.1940 II, .Kult R.Orient Gruppe Ka/B). Bergmann ve Töpfer, El Hüseyini'nin radyo konuşmaları ve beyanatlarından (basın mülakatları dahil) oluşan 14 yayını tespit etmişlerdir (Bergmann&Töpfer, 2019: 130).

Tekrar belirtilmelidir, Berlin Radyosu Arapça yayın akışını önceden başlattığından, El Hüseyini Almanya ve İtalya açısından faydalı bir propaganda unsuru olmakla beraber propagandanın içeriği ancak kısmen El Hüseyini'nin hedefleriyle bağdaşmaktaydı. Başmüftü, Almanya'nın oluruyla, Almanya'nın Orta Doğu politikası açısından kendisine biçilen rol çerçevesinde belirleyici olabilmiştir. Almanya, Başmüftünün "haddinden fazla" bir role girmesine kesinlikle sıcak bakmamıştır (Gensicke, 2007: 56). Diğer Arap liderleriyle yarışan ve bilhassa El Ceylani'nin rolünü düşük seviyede tutmaya çalışan El Hüseyini bu suretle tam manasıyla etkin bir aktör olmaktan ziyade misafir olarak bulunduğu Almanya'nın desteğine muhtaç olmuştur. El Hüseyini radyo yayınlarında Arap dünyasına yönelik siyasi beyanatlardan başka özellikle Alman askeri başarılarını över mahiyetteki konuşmalar yapmıştır (Bergmann & Töpfer, 2019: 105). Gensicke, Hüseyini'nin bazı beyanatlarını doğrudan Antisemit olarak tarif ederek, kendisinin "nihai çözüm" sözcüğünü kullandığı ileri sürerek, kendisinin Holokost'tan haberdar olduğuna dair yorum getirmiştir (Gensicke, 2007: 97). Ancak bu yoruma karşın, "nihai çözüm" (Endlösung) ifadesinin imha ile eşdeğer olduğu hakikati o dönemde teknik olarak ancak belli başlı Nazi bürokratları tarafından dahili yazışmalarda soykırım aforizması olarak kullanılmıştır. El Hüseyini'nin doğrudan ilişkilendirilmesi tartışma konusudur ve netlik kazandırılması zor bir tespittir.

Arap birliğinin kuruluşundan başka Balkanlarda askeri kaynakları etkin olarak kullanmak isteyen Almanlar, Yugoslav Müslümanlardan askeri yardım açısından faydalanmayı amaçlamışlardır. Almanlar, Mareşal Tito'nun partizan birliklerine karşı kullanılmak üzere başta Boşnak Müslümanlardan istifade etmeye çalışarak, bu maksatla El Hüseyini'yi propaganda unsuru olarak kullanmışlardır (Jalimam, 2007: 13-26). Müftü sıfatından dolayı İslam dini açısından kullanılmaya müsait olarak algılanan El Hüseyini'nin görevi, Alman savaş çabalarına dinsel meşruiyet kazandırmak olmuştur (Motadel, 2014: 341). SS tümgeneralı (Obergruppenführer) Berger, SS Tuğgeneralı (Gruppenführer) Phleps ve El Hüseyini, müftünün destek olması açısından Bosna'yı kontrol eden Alman yanlısı Hırvat hükümeti ile de görüştürülerek kendisine birliğin manevi desteği konusunda görev biçmişlerdir. Birlik çekirdek olarak 1943 yılından itibaren oluşturulmuştur. İşgal altındaki Yugoslavya'da ağır harp suçlarına karışan, Alman lider personeli hariç Boşnak Müslümanlardan müteşekkil olan 13. Waffen-Gebirgs-Division der SS "Handschar" (kroatische Nr. 1) / SS 13. Müsellah Dağ Tümeni "Hançer" (Hırvat No. 1) şüphesiz Hüseyini tarafından ideolojik olarak desteklenmiştir (Medoff, 1996,317-333). İlginç bir detay ise, birliğin oluşumunda önemli bir yeri olan SS Obersturmführer (sonra Standartenführer) von Krempler'in El Hüseyini ile diyaloglarında El Hüseyini'nin akıcı bir Türkçe kullanmasıdır (Lepre, 1997: 32). Alman ordusu ve SS yetkilileri El Hüseyini'nin faaliyetleri ve etkisinden çok memnun kalmışlardır. Obergruppenführer Berger'in raporuna göre, "Büyük müftünün ziyareti her bakımdan başarılı oldu. Büyük müftünün tam işleyen bir istihbarat aygıtına ve bütün Müslüman dünyada olağanüstü bir itibara sahip olduğunu tekrar kanıtladı." (Motadel, 2014: 346). El Hüseyini başta Saraybosna olmak üzere Bosna'nın çeşitli yerlerinde camilerde vaazlar verip, yerel basına da beyanatlarda bulunmak suretiyle bölgedeki İslam hassasiyetine başvurmuştur.

El Hüseyini Alman savaş politikasına katkı sağlamış olsa da karar alma süreçlerinde Naziler ona yetki vermemişlerdir. Bu nedenle El Hüseyini'nin Nazi iktidar elitleri üzerinde güç ve tesiri yok denecek kadar azdır (Motadel, 2014: 495). Nitekim El Hüseyini'ye, Alman yönetimi tarafından bir propaganda aygıtı fonksiyonu dışında bir hareket alanı tanınmamış ve

siyasi etkisi pek sınırlı olmuştur (Bötsch, 2009: 280-286). Pappe tarafından ileri sürülen, İsrail devletinin kuruluş sürecinde Siyonist propaganda, Filistin milli davasını eleştirebilmek için El Hüseyini'nin Nazi Almanyası ile bağlantılarını bilhassa öne çıkarılmıştır ve ilgili BM komisyon üyeleri (UNSCOM) El Hüseyini'ye karşı mesafeli durmuşlardır (Pappe, 2008: 23). Birincil kaynakları itina ile tetkik etmiş Alman siyaset bilimcisi Gensicke ise El Hüseyini'nin Nazi yönetimi ile yakın ve aktif işbirliğine dikkat çekerek, onu salt bir Alman kuklası değil, nispeten bağımsız bir figür olarak değerlendirmektedir. Buna rağmen Gensicke, müftünün kendi menfaatleri çerçevesinde önce İtalya'ya, sonra Almanya'ya yakın durduğunu belirterek, El Hüseyini'nin "oportünist" yapısına dikkat çekmektedir (Gensicke, 2007: 58). Kendi tespiti müftünün rolünün o kadar büyük olmadığını teyit ederken, Himmler ile yapılan görüşmeler olsun, Yahudiler ile ilgili yapılan beyanat ve yazılar olsun, El Hüseyini prensip olarak "figüran" rolünden fazla çıkamamıştır. Kanaatimizce Gensicke, gerçekten itinalı ve muntazam çalışmasında El Hüseyini'yi yalnızca belgelerde geçen Nasyonel Sosyalist söylemine göre değerlendirmiş ve müftünün hakiki etkisini olduğundan fazla değerlendirmiştir.

Müftü'nün Nasyonel Sosyalist deyimlerle dolu beyanatları, Yahudi karşıtlığı ihtiva etmiştir ancak kendisi esasında misafir olduğu yönetiminin ideolojisinden istifade etmek suretiyle Filistin milli emellerini gözetlemeye çalışmıştır. Tarihi değerlendirme ne olursa olsun, kendisi Almanları yönlendirmekten ziyade kendi hedeflerini Almanların hedefleriyle bağdaştırmaya çalışan bir dış etken olmanın ötesine geçememiştir. Bu suretle, El Hüseyini'ye karşı atfedilen "aktif Holokost iştikakçısı" ve hatta "Holokost fikir babası" iddiaları objektif belgelere dayanmamaktadır. Mallman ve Cüppers tarafından iddia edilen, Hüseyini'nin propaganda söylemleri ile Holokost arasında kurulan doğrudan bağlantı bu iddiaları haklı göstermez (Mallmann & Cüppers, 2013: 214). El Hüseyini'nin İsrail hükümet yetkilileri tarafından bu şekilde tanımlanması mevzuya farklı ve politik bir boyut kazandırmaktadır. El Hüseyini'nin "Holokost ile iltisaklı" olduğu iddiasını, iltisaklı olmadığına dair karşıt iddialarına karşın "iltisaklı" olarak değerlendiren, ancak mevcut literatürü ustaca izah eden ve objektif olarak kaleme alan Medoff'un makalesi aşağıdaki iddiaları ileri sürmektedir:

1. El Hüseyini, Arap milliyetçisi ve Filistin'deki Siyonist yerleşim projesine karşı olan hareketlerin liderliğini üstlenmeye çalıştı.
2. Nazi/ Faşizm yanlısı yayınlarda bulunup, Nazilerin Antisemit retoriğini kullandı.
3. Holokost'un icrasından haberdardı, çünkü Sachsenhausen/Oranienburg toplama kampı ziyaret etti, Heinrich Himmler ile buluştu, (Yahudilere yönelik imha lojistiğini planlayan) Adolf Eichmann ve mahiyeti ile tanıştı, onlar ile beraber çalıştı.
4. Filistin'e yönelik komando hareketi planlarında Tel Aviv'in su kaynaklarını zehirlenmeye teşvik etti.
5. İşgal altındaki Yugoslavya'da ağır harp suçlarına karışan, Alman lider personeli hariç Boşnak Müslümanlardan müteşekkil olan SS 13. Müsellah Dağ Tümeni "Hançer" (Hırvat No. 1)'i" ideolojik olarak destekledi.
6. 1943 yılında 20000 Alman savaş esirleri ile değişecek 4500 Yahudi çocuğun Filistin'e gönderilmesine hem Almanya hem de müttefik ülkeler nezdinde karşı çıktı (imhaları muhtemel olan) ve Polonya'ya nakledilmelerini istedi (Medoff, 1996: 317-333).

Diğer yazarlar tarafından da dile getirilen Nazilerle işbirliği ve antisemit propaganda iddiaları doğrulanabilir. Ancak, devletin tepesinde gizlice planlanan Holokost'un bütün boyutlarından haberdar olma ihtimali çok zayıf görünmektedir. Yine Mallmann ve Cüppers'ın, Hüseyini'yi Kuzey Afrika'daki başarılı Alman operasyonel harekâta istinaden potansiyel Holokost planlayıcısı olarak gösterme eğilimi aynı şekilde reddedilmelidir (Mallmann/Cüppers, 2013: 130).

El Hüseyini'nin Himmler ve Eichmann ile buluşmalar gerçekleşmiştir fakat El Hüseyini Nazi devlet adamlarını tarafından ana stratejilerin sunulabileceği bir kişi değildir. Toplama kamplarına ziyareti yeterli bir sebep olarak görünmemektedir. Belirtilmelidir ki, iddiaların aksine Sachsenhausen/Oranienburg toplama kampı El Hüseyini tarafından değil, ancak mahiyetinde bulunan bir kişi tarafından ziyaret edilmiştir (Mallmann/Cüppers, 2013: 130). Ayrıca Oranienburg kampı bir imha kampı değildir ve (Kızılhaç/Kızılay dahil) yabancı heyetlere propaganda amacıyla gösterilmiştir (Vetter, 2019: 153-193). El Hüseyini'nin Auschwitz kampını Himmler ile beraber ziyaret ettiği iddiası kanıtlanmamıştır ve ihtimal olarak düşüktür, ki Medoff da henüz yeterince kanıtın olmadığını ifade etmiştir. Holokost'u mümkün mertebede gizli tutmaya çalışan Himmler'in bir yabancı üst düzey yetkiliyi oraya getirme ihtimali düşüktür ve teknik açıdan faydalı olarak görünmemektedir. Konu ile ilişkili bir arşiv belgesi henüz ortaya çıkmamıştır. Kudüs'teki Eichmann davasında sanık Eichmann, El Hüseyini ile buluştuğunu, ancak kendisini tanımadığını, El Hüseyini'nin mahiyetinde bulunan üç kişiye Filistin'de Yahudilere karşı yapılacak muhtemel operasyonlarda eğitim verdiğini belirtmektedir. Ayrıca Eichmann, Yahudilerin imhası fikrinin El Hüseyini'den geldiğine dair iddiayı kendi davasında reddetmiştir (Bötsch, 2009: 280-286). İlave edilmelidir ki, Eichmann, imha gerçeğini hiç inkar etmeyip, Holokost'taki rolünü prensip olarak kabul etmiş ancak kendisini bir "emir kulu" olarak savunmuştur (Haberer, 2005: 487-519). El Hüseyini'ye karşı ileri sürülen bazı iddiaların doğru olması ihtimal dahilindedir fakat Holokost gibi bir projede yabancı bir "misafirin" nasıl etken olabileceği sorusunu da beraberinde getirmektedir. 4500 Yahudi çocuğu ağır yaralı Alman savaş esirleriyle "takas etmeyiniz" talebi, bu bağlamda en ağır iddia olarak görünmektedir (Medoff, 1996: 317-333). Doğru olması halinde, El Hüseyini çocukların akıbetinin olumsuz olabileceği gerçeğiyle yüzleşmeliydi. Şayet El Hüseyini bunu talep etmiş ise bu davranış etik açıdan elbette uygunsuzdur ancak El Hüseyini'nin hem Nazi hem de yabancı hükümetler nezdine karar verici olduğu iması, El Hüseyini'nin marjinal rolü ile çelişmektedir (Bauer, 1977: 188-219).

El Hüseyini'nin Filistin'deki Yahudi nüfusunu düşman olarak değerlendirdiği inkar edilmez. Ancak, bu olası eylemi sanayi bir imha yöntemi olan Holokost'un büyük kontekstinde değerlendirmek ve El Hüseyini'yi Eichmann gibi Holocaust'u planlayan bir şahıs olarak göstermek mümkün görünmemektedir (Bauer, 1977: 188-219). Diğer taraftan Eichmann Davası esnasında bir şahit tarafından verilen ifadede, El Hüseyini'nin Eichmann üzerinde tesiri olduğu iddiası, Holokost'un önde gelen fikri önderi olduğu iddiasının kaynağı olarak ileri sürülmektedir. Bu iddia da önceden belirtildiği gibi bilimsel bir zemine sahip değildir, belgelenmemiştir (Ministry of Justice, 1992: 915). Elbette Nazi yönetimi, Filistin'i ele geçirmiş olsaydı Yahudi nüfusuna imha planlarını uygulayacaktı. Ancak yine de El Hüseyini figürünü Holokost ekseninde etken bir aktör olarak değerlendirmek yerine, Nazi işgal rejimine destek veren Norveçli Quisling veyahut Flaman-Belçikalı Degrelle gibi işbirlikçilerle bir tutmak daha mantıklı görünmektedir (Grunert, 2012: 161-224).

5. SONUÇ

İsrail sağ partileri tarafından güncel siyasetin bir argümanı olarak kullanılan, El Hüseyini'nin "Holokost'un fikir babası" olduğuna dair iddialar, çalışmada gösterildiği üzere asılsızdır. Çünkü El Hüseyini Nazi Almanyası'nın eksen politikalarını etkileyebilecek ana bir siyasi figür değildir. El Hüseyini ve Nasyonsosyalist Almanya rejimi karşılıklı olarak ulusal çıkarları doğrultusunda ortak düşmana karşı birbirlerini kullanmayı amaçlamışlardır. El Hüseyini bu ilişkide bağımlı ve pasif olan taraftır. Bu nedenle Almanya'nın gizli ve en merkezi politikası olan Holokost'un herhangi bir aşamasında merkezi bir rol üstlenme imkanı yoktur.

Bir diğer deyişle Nazi iktidarı tarafından devlet politikası olarak benimsenen ve 1930'lu yılların başında temeli atılan Holokost politikasının El Hüseyini tarafından biçimlendirildiğini

ileri sürmek, tarihsel veriler ve siyasi realite göz önüne alındığında mümkün görünmemektedir. Zira Emin El-Hüseyni siyasal bakımdan Almanya içinde hiçbir zaman güçlü bir siyasi aktör olmamıştır. Almanya için El Hüseyni, Avrupalı güçlerle girişilen savaş ortamında onlara karşı işbirliği yaptığı ve istifade etmek istediği bir araç ve bir propaganda silahıdır. Benzer şekilde El Hüseyni için de Almanya, tüm ideallerini paylaştığı bir dava arkadaşı olmaktan ziyade kendi milli ideallerini gerçekleştirme konusunda gücünden istifade etmek istediği bir araçtır. El Hüseyni, Filistin mili davasını, Siyonist işgal hareketi ve İngilizlere karşı savunmak için Almanya'nın desteğini sağlamak amacıyla Nazilerle iş birliği yapmıştır.

El Hüseyni'nin Holokost'un planlayıcısı ve fikri kaynağı olduğu şeklindeki iddialar, 2. Dünya Savaşı esnasındaki bazı olayların anakronik biçimde çarpıtılarak, günümüz Filistin'inde yaşanan çekişmelerde kullanılan popülist bir siyaset aracıdır. El Hüseyni'nin Almanya'dan, kendisinin asıl derdi olan, Arap ve Filistin bağımsızlığı için garantiler alma planı da başarısız olmuştur. El Hüseyni'yi anlatının merkezine yerleştirmek yerine, İslam dünyasına yönelik daha genel bir Alman politikasının parçası olarak görmek daha isabetli olacaktır. Alman yetkililer nezdindeki siyasal ve ideolojik etkisi bu seviyededir.

Kanaatimizce Netanyahu'nun; El Hüseyni'yi Holokost'un baş aktörü ve icracısı olarak gösteren söylemi, Holokost konusunda Alman ve Nazi sorumluluğu algısını Filistin halkı üzerine kaydırarak, Siyonist revizyonist emeller katkı sağlamak ve İsrail iç politikasındaki konumunu pekiştirme amaçlıdır. Netanyahu'nun El Hüseyni ile ilgili iddiaları Alman Başbakanı Merkel'in İsrail ziyaretinden bir gün önce yapması siyasi amaçlarına dair işaretler vermektedir. Netanyahu, İsrail'in Avrupa'daki en sadık destekçisi olan Almanya'nın Holokost'taki merkezi rolünü pasifize ederek, Almanya'nın desteğini kuvvetlendirme ve dünya kamuoyunu Filistin'e karşı yönlendirmeyi amaçlaması kuvvetle muhtemeldir. İsraili sağ politikacılar, El Hüseyni hakkındaki iddiaları örneğinden anlaşılacağı üzere, tarihi çarpıtarak ve bir propaganda aracı olarak kullanarak Filistinlilerin toprak meşruiyetlerini zayıflatmayı amaçlamaktadır. Netanyahu'nun Filistinlileri İsrail güncel politikasının öznesi haline getirerek, dijital enformasyon çağında bunu bir propaganda yöntemi olarak kullanmayı amaçladığı söylenebilir. Bu yöntem, dijital enformasyon çağında "hakikat ötesi" (post truth) algıyı yaratmak için kullanılmaktadır. İsrail politikasında aşırı sağda duran partilerin bundan sonraki algı yönetimi politikaları tarihi çarpıtarak kullanma yönünde olabilir. İsrail'in Holokost'u illegal işgal faaliyetleri için istismar etmesi dikkate alındığında bu beklenti düşük olmayacaktır. Bu amaçların tarihsel gerçekliklerle uyumsuzluğunu ortaya koymak araştırmacıların önemli görevleri arasında olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aly, G. (1995). Endlösung: Völkerverschiebung und der Mord an den europäischen Juden. , S. Fischer.
- B Arch R II. (1936). 1498 b, fol. 1, Ausw. Amt Nr. 82-35. F:B. 8/4.
- B Arch R 55/ 20016, fol. 1,Rfk/A 3060/6.1.43/867 1i2 Radio Union Bd. V a, Türkei, Berichte v. Hiebler, (Abschrift Brief Radio Union) 22.04.1943
- Becker, M. and Bongartz, S. (2011). Die weltanschaulichen Grundlagen des NSRegimes, Berlin , LIT Verlag, 2011.
- Bergmann,M.F.&Töpfer, F. (2019). Jerusalem – Berlin – Sarajevo. Eine religionssoziologische Einordnung Amin al-Husseinis. Springer.
- Bauer, Y. (1977). Onkel Saly-Die Verhandlungen des Saly Mayer zur Rettung der Juden 1944/45. *Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte*, 25 (2), 188-219.
- Brakel, A. (2008). Der Holocaust: Judenverfolgung und Völkermord (Deutsche Geschichte im 20. Jahrhundert Bd.. 9). Bebra Verlag.
- Bötsch, G. (2009). Neues vom Mufti? Palästina und der Nationalsozialismus. *Zeitschrift für Religions-und Geistesgeschichte*, 61(3), 280-286.
- Botwinick, R. S. (2016). A history of the Holocaust: From ideology to annihilation. Routledge.
- Browning, C. R. (2003). Die Entfesselung der" Endlösung": nationalsozialistische Judenpolitik 1939-1942. Propyläen.
- Bunton, M. (2007). Colonial Land Policies in Palestine, 1917-1936. Oxford University Press.
- Carpi, D. (1983). The Mufti of Jerusalem, Amin el-Husseini, and his diplomatic activity during world war II (October 1941-July 1943). *Studies in Zionism*, 4(1), 101-131.
- DellaPergola,S. (2003). Demographic Trends in Israel and Palestine: Prospects and Policy Implications
The American Jewish Year Book , 2003, (103), 3-68
- De Luca, A. R. (1979). ‘Der Grossmufti’ in Berlin: the Politics of Collaboration. *International Journal of Middle East Studies*, 10(1), 125-138
- Gensicke,K. (2007). *Der Mufti von Jerusalemund die Nationalsozialisten.Eine politische Biographie Amin el-Husseinis*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Gilbert, M. (2015). Never again: A history of the Holocaust. Rosetta Books.
- Grunert, R. (2012). Belgien:„Romanisierte Germanen “. In: *Der Europagedanke westeuropäischer faschistischer Bewegungen 1940-1945.Niederländischer, belgischer und französischer Faschismus im Spannungsverhältnis zur nationalsozialistischen 'Neuordnung' Europas*, 161-224, Brill Schöningh.
- Haberer, E. (2005). History and justice: paradigms of the prosecution of Nazi crimes. *Holocaust and Genocide Studies*, 19(3), 487-519.
- Hadar, M., Miesch, R., & Segev, E. (2021). Politicizing the Holocaust: A comparative analysis of Israeli and German speeches. In: *Semantic Network Analysis in Social Sciences*, 94-111.
- Hagemann, S. (2019). Distanzierte Freunde. *Osteuropa*, 69(9/11), 411-428.

- Havel, B. (2014). Haj Amin al-Husseini: Herald of Religious Anti-Judaism in the Contemporary Islamic World. *The Journal of the Middle East and Africa*, 5(3), 221-243.
- Heldmann, K. (2011). *Sine ira et studio: das Subjektivitätsprinzip der römischen Geschichtsschreibung und das Selbstverständnis antiker Historiker* (Vol. 139). CH Beck.
- Herf, J. (2006). Narratives of Totalitarianism: Nazism's Anti-Semitic Propaganda During World War II and the Holocaust. *telos*, (135), 32-60.
- Himka, J. P. (2011). The Lviv pogrom of 1941: The Germans, Ukrainian nationalists, and the carnival crowd. *Canadian Slavonic Papers*, 53(2-4), 209-243.
- Jasch, H. C. (2010). Zur Rolle der Innenverwaltung im Dritten Reich bei der Vorbereitung und Organisation des Genozids an den Europäischen Juden. Der Fall des Dr. Wilhelm Stuckart (1902–1953). *Die Verwaltung*, 43(2), 217-271.
- Jalimam, S. (2007). Politički Osudzenici u Kazneno-Popravnom Domu U Zenici 1945-1954. *Društvena Istraživanja - Časopis Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*; Godina II (2) 13-26
- Katz, S. T. (2019). The uniqueness of the Holocaust: the historical dimension. In: *Is the Holocaust Unique? Perspectives on Comparative Genocide* . 49-68.
- Kehoe, T. J., & Greenhalgh, E. M. (2017). Living Propaganda and Self-Serving Recruitment: The Nazi Rationale for the German-Arab Training Unit, May 1941 to May 1943. *War in History*, 24(4), 520-543.
- Lepre, G. (1997). Himmler's Bosnian Division. The Waffen-SS Handschar Division 1943-1945, Schiffer.
- Litvak, M. (2015). Netanyahu and the Mufti: Hajj Amin al-Husseini as Prime Instigator of the Destruction of European Jewry or Eager Accessory?. *Israel Journal of Foreign Affairs*, 9(3), 459-464.
- Logerich, P. (1987). *Propagandisten im Krieg. Die Presseabteilung des Auswaertigen Amtes unter Ribbentrop*. R. Oldenbourg Verlag.
- Mallmann, K. M., & Cüppers, M. (2013). *Nazi Palestine: the plans for the extermination of the Jews in Palestine* (Vol. 8). Enigma Books.
- Medoff, R. (1996). The Mufti's Nazi years re-examined. *Journal of Israeli History*, 17(3), 317–333
- Michels, H. (1992). *Ideologie und Propaganda: die Rolle von Joseph Goebbels in der nationalsozialistischen Aussenpolitik bis 1939*. Peter Lang Verlag.
- Miner, S. (2016). Planning the Holocaust in the Middle East: Nazi Designs to Bomb Jewish Cities in Palestine. *Jewish Political Studies Review*, 7-33.
- Motadel, D. (2014). *İslam ve Naziler*, Ahmet Fethi Yıldırım (Çev.), Alfa Yayınları, İstanbul, 2014
- Mussolini, B. (1940). *Der Geist des Faschismus. Ein Quellenwek. Herausgegeben und erläutert von Horst Wagenführ*, Münih, Verlag C.H. Beck.
- PA AA Ankara 805 R Geheim Bd. 1 1939-1940, Rundfunkpropaganda , 26.06.1940, Anl.3413/40, (A 2597 R.Geheim)-15.06.1940.Kult R.Orient Gruppe Au./B

- PA AA Ankara 805 R Geheim Bd. 1 1939-1940, Rundfunkpropaganda ,13.06.1940, A 2597/40- , Nr. Kult.R 1808/4005.06.1940 II, .Kult R.Orient Gruppe Ka/B)
- PM Netanyahu Speech at the 37th Zionist Congress
<https://www.gov.il/en/departments/news/speechcongress201015>).
- Nicosia, F. R., & Hanta, K. (2012). *Zionismus und Antisemitismus im Dritten Reich* (Vol. 40). Wallstein Verlag.
- Nicosia, F. R. (2015). *Nazi Germany and the Arab World*. Cambridge University Press.
- Nietzel, B. (2009). Die Vernichtung der wirtschaftlichen Existenz der deutschen Juden 1933–1945. *Archiv für Sozialgeschichte*, 49, 561-613.
- Pappe, I. (2008). *The making of the Arab-Israeli conflict, 1947-1951*. I.B. Tauris.
- Petersen, A. (2011). *The World Island: Eurasian geopolitics and the fate of the West*, Santa Barbara (CA), Praeger Security International.
- Schölch, A. (1982). Das Dritte Reich, die zionistische Bewegung und der Palästina-Konflikt. *Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte*, 30(4), 646-674.
- Schmidt, R. F. (2002). *Die Aussenpolitik des Dritten Reiches 1933-1939*. Klett-Cotta.
- Schwanitz, W. G. (2004). Max von Oppenheim und der Heilige Krieg Heilige Krieg. *Zwei Denkschriften zur Revolutionierung islamischer Gebiete 1914 und 1940. Sozialgeschichte*, 19(3), 28-59.
- Tibawi, A.L. (1978). *Anglo-Arab Relations and the Question of Palestine 1914-1921*. Luzac& Company.
- Ministry of Justice, State of Israel. (1992). *The trial of Adolf Eichmann : record of proceedings in the District Court of Jerusalem. Vol. 2. Trust for the Publication of the Proceedings of the Eichmann Trial*.
- Vetter, A. K. (2019). "Schutz des Außen". In: *Hermetische Architektur*, 153-193, Brill
- Wrobel, H. (1983). Die Anfechtung der Rassenmischehe: Diskriminierung und Entrechtung der Juden in den Jahren 1933 bis 1935. *Kritische Justiz*, 16(4), 349-374.
- Yazarsız, : (1987) In memoriam, *Middle Eastern Studies*, 23(3) 399-399
- Young, E.J. (1968). *Gobineau und der Rassismus: Eine Kritik der anthropologischen Geschichtstheorie*, Meisenheim, Hain Verlag.
- (<https://www.theguardian.com/world/2015/oct/21/germany-refuses-accept-binjamin-netanyahu-claim-adolf-hitler-holocaust>)